

ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
กรณีศึกษา: ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
The Community's Potential for Cultural Tourism
Management: A Case study of Songklong Floating Market
at Talingchan Temple, Bangkok

สุนทร ทวีถาวรสวัสดิ์ / Sunate Thaveethavornsawat¹
อนุชัย ถนอมสินรัตน์ / Anuchai Thanomsinrat¹
พีรदनย์ ศรีบุญเพ็ง / Peeradon Sribunpeng¹

Received: May 30, 2023 Revised: Aug. 28, 2023 Accepted: Oct. 20, 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนและประเมินศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านคูคลองจำนวน 15 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์เนื้อหาในลักษณะของข้อมูลเชิงพรรณนา และประเมินศักยภาพด้วยวิธี SWOT Analysis ผลการวิจัยพบว่า ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ที่ยังคงความเป็นวิถีชีวิตของชาวสวนริมคลองดั้งเดิม เป็นตลาดยามเช้าที่มี

¹สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

¹Department of Social Sciences for development Faculty of Humanities and Social Sciences Bansomdejchaopraya Rajabhat University

กิจกรรมเด่น คือ การใส่บาตรทางน้ำ และมีสภาพแวดล้อมริมน้ำที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ริมคลองที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผู้ประกอบการร้อยละ 70 เป็นคนในชุมชนที่มีความสามารถในการทำอาหารไทยและขนมไทย มีสถานที่ทางวัฒนธรรมที่สำคัญหลายแห่งในวัด ได้แก่ โบสถ์ของวัดที่มีศิลปะสมัยอยุธยา ศาลาหลวงปู่กลีบ และหน้าบันพานรัฐธรรมนูญ มีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน และมีคณะกรรมการ 3 กลุ่มร่วมกันจัดการท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำ และช่วยกันพัฒนาพื้นที่ของวัดดิ่งชัน ทำให้เกิดศักยภาพชุมชนของการจัดการท่องเที่ยวอยู่ในระดับดี อย่างไรก็ตามยังพบปัญหาเรื่องการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก งบประมาณ และการประชาสัมพันธ์ จากงานวิจัยมีข้อเสนอแนะให้ชุมชนควรพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของตลาดน้ำสองคลองวัดดิ่งชันเพิ่มขึ้น โดยให้มีการบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการวางแผน ดำเนินงาน และตัดสินใจ ควรคำนึงถึงความโปร่งใสในการดำเนินงาน พยายามให้มีการกระจายรายได้ในกลุ่มสมาชิกของชุมชนให้เป็นไปอย่างยุติธรรมและมีความเท่าเทียม

คำสำคัญ : ศักยภาพชุมชน การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตลาดน้ำสองคลองวัดดิ่งชัน

Abstract

The purposes of this research were to study the community's context and to assess the community's potential for cultural tourism management at Songklong Floating Market at Talingchan Temple in Talingchan, Bangkok. This study employed a qualitative research method. The data collection involved the in-depth interviews with 15 persons including community leaders, government officers, and local people in Ban Khu Klong community. The data analysis methods consisted of content analysis and the assessment of the potential with the SWOT analysis. The results of the research revealed that

Songklong Floating Market at Talingchan Temple is a community with a history. It maintains traditional lifestyle of farmers along the canal. It is also an early morning market where the most prominent activity is offering food to monks on the water. Moreover, it has a waterfront environment that still maintains the uniqueness of the canal area suitable for cultural tourism where 70% of entrepreneurs are people in the community who have the ability to cook Thai food and Thai desserts. Many of the important cultural sites in the temple include the temple chapel with the Ayutthaya-style art, Sala Luang Pu Kleep, and the gable of the constitution. There is a group to form a community enterprise, and there are 3 floating market oversight committees to manage tourism and develop the area of the temple. The community's potential for tourism management is at a good level. However, there are still management problems such as in terms of facilities, budgets, and public relations. According to the study, the community should develop a process that increases participation in planning, implementation, and decision. Transparency in operations should also be considered, and efforts to ensure a fair and equitable distribution of income among members of the community should be encouraged.

Keywords: Community's potential, Cultural tourism, Songklong Floating Market at Taling Chan Temple

บทนำ

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการเดินทางของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน ศาสนา งานประเพณี วิถีชีวิตชุมชน ตลาดน้ำ ซึ่งการท่องเที่ยวประเภทนี้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้

ทำความเข้าใจ และมีความเคารพในวัฒนธรรม ความเป็นวิถีชีวิตของชุมชน และคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนนั้น ๆ โดยให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนน้อยที่สุด (ภาสกร จวนสง, 2563, น.12) โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นกิจกรรมที่โดดเด่นในเขตพื้นที่ของกรุงเทพมหานครที่มีพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีโครงสร้างของคูคลองสายต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนริมคลองให้เห็นในหลายเขตของกรุงเทพมหานคร เช่น เขตบางกอกน้อย เขตคลองสามวา เขตบางกะปิ เขตมีนบุรี เขตบางขุนเทียน เขตตลิ่งชัน ฯลฯ

เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร หรือย่านตลิ่งชันเป็นย่านหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นดินแดนเครือข่ายของสายน้ำที่เคยเป็นพื้นที่สวนผัก สวนผลไม้ที่อยู่ใจกลางกรุงเทพมหานคร จึงเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทั้งเชิงนิเวศและวัฒนธรรม (สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์, 2555, น.190) จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาพื้นที่ย่านตลิ่งชัน ทำให้มีการพัฒนาโครงการระบบรถไฟฟ้าชานเมืองย่านตลิ่งชัน ชุมชนจึงเกิดความตระหนักว่าพื้นที่ของตลาดน้ำตลิ่งชันจะมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเดิมตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนจึงมีแนวคิดในการหาพื้นที่ใหม่ เพื่อมารองรับกับตลาดน้ำตลิ่งชันเดิม โดยคณะกรรมการชุมชนเห็นว้วัดตลิ่งชันเป็นวัดที่มีพื้นที่ว่างไม่ได้ใช้ประโยชน์ และเป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน จึงเกิดการรวมตัวระหว่างชุมชนและสำนักงานเขตตลิ่งชัน ประชุมหารือ จัดตั้งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนแห่งใหม่ภายในพื้นที่เขตตลิ่งชัน โดยใช้พื้นที่ของวัดตลิ่งชันในการจัดตั้ง และให้ชุมชนบริหารจัดการท่องเที่ยว โดยใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีในพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้เกิดตลาดน้ำแหล่งใหม่ขึ้นในพื้นที่ตลิ่งชันในชื่อ “ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน” (นพรัตน์ สอนวิทย์, 2565)

สมาชิกของชุมชนบริเวณพื้นที่ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน รวมกลุ่มจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ร่วมมือกับสำนักงานเขตตลิ่งชัน และพระมหาธวัชโพธิเสวี เจ้าอาวาสวัดตลิ่งชัน ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันจะมีลักษณะตลาดของชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน อีกทั้งเป็นการช่วย

ให้คนในชุมชนมีรายได้ในช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์ โดยภายในตลาดมีสินค้าและร้านอาหารที่หลากหลายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในตลาด และจะมีกิจกรรมต่าง ๆ รองรับแก่นักท่องเที่ยว เช่น การล่องเรือชมทัศนียภาพสองฝั่งคลอง การให้อาหารปลา การแสดงดนตรีไทย การทำบุญตักบาตร และการนวดแผนโบราณ ฯลฯ รวมถึงมีสถานที่สำคัญให้เยี่ยมชม ได้แก่ พระอุโบสถวัดดลิ่งชั้นและศาลาหลวงปู่กลีบ เป็นต้น จากข้อมูลเบื้องต้นที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาบริบทของชุมชน และประเมินศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของตลาดน้ำสองคลองวัดดลิ่งชั้น เขตดลิ่งชั้น กรุงเทพมหานคร อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
กรณีศึกษา: ตลาดน้ำสองคลองวัดดลิ่งชั้น เขตดลิ่งชั้น กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อประเมินศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
กรณีศึกษา: ตลาดน้ำสองคลองวัดดลิ่งชั้น เขตดลิ่งชั้น กรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทราบถึงบริบทของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
กรณีศึกษา: ตลาดน้ำสองคลองวัดดลิ่งชั้น เขตดลิ่งชั้น กรุงเทพมหานคร
ทราบถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
กรณีศึกษา: ตลาดน้ำสองคลองวัดดลิ่งชั้น เขตดลิ่งชั้น กรุงเทพมหานคร
ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของตลาดน้ำสองคลองวัดดลิ่งชั้น เขตดลิ่งชั้น กรุงเทพมหานคร อย่างยั่งยืนต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาเรื่องศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1. กลุ่มเป้าหมาย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 15 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน สมาชิกภายในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ผู้ให้สัมภาษณ์มีคุณสมบัติ คือ คนในชุมชนที่ให้ข้อมูลต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 10 ปี และเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับที่ร่วมดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน ส่วนของหน่วยงานภาครัฐต้องเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ หนังสือ บทความต่าง ๆ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ข้อมูลข่าวสารจากอินเทอร์เน็ต รวบรวมเป็นข้อมูลทุติยภูมิเพื่อนำมาประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2 การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi – Structured Interviews) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะของคำถามแบบตายตัวและเจาะจง หลักการและเหตุผลของการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างคือ ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคนตอบคำถามชุดเดียวกัน เพื่อให้ง่ายต่อการเปรียบเทียบคำตอบ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มข้อมูลหลักจำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนจำนวน 1 คน สมาชิกในชุมชนจำนวน 11 คน และหน่วยงานภาครัฐจำนวน 3 คน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักผู้วิจัยได้เตรียมเครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ

3.1 โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่สามารถใช้ได้ทั้งในการถ่ายภาพและบันทึกเสียงโดยเตรียมความพร้อมของแบตเตอรี่เพื่อให้พร้อมสำหรับการสัมภาษณ์ที่อาจจะใช้ระยะเวลานาน

3.2 สมุดโน้ตมีการจดบันทึกข้อมูล และประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์

3.3 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่สร้างขึ้นมาจากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้ผ่านการตรวจสอบเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล มีวิธีการวิเคราะห์ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้กันในงานวิจัยเชิงคุณภาพอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน โดยวิธีการหาความหมายผ่านการตีความจากข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์และนำมาสรุปความหมายและตีความด้วยวิธีการวิเคราะห์แนวทางสรุป (Summative Analysis) โดยผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูล และนำข้อมูลมาจัดเรียงให้เป็นหมวดหมู่ตรงตามเนื้อหาที่ต้องการศึกษา โดยวิธีการเขียนบรรยายข้อมูลตามการสัมภาษณ์

4.2 การวิเคราะห์ SWOT Analysis คือ เครื่องมือที่ใช้กระบวนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กร เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อนภายในองค์กร ตลอดจนโอกาส และอุปสรรคภายนอกองค์กร เพื่อนำมาประเมินถึงสถานการณ์ที่จะส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กร โดยหลังจากผู้วิจัยทำการสรุปข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยกระบวนการ SWOT เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคแล้วนำไปประเมินศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน

ศักยภาพของชุมชน หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการจัดการภายในชุมชน เช่น การใช้ระบบเครือข่ายในระบบการคัดเลือกผู้นำ การใช้ระบบศาลชุมชนทำหน้าที่พิจารณาคดีและแก้ไขข้อพิพาทความขัดแย้งหรือกรณีพิพาทในชุมชน ซึ่งรชพร จันทร์สว่าง (2562, น.15-50) ได้ให้ความหมายของศักยภาพชุมชน คือ ระดับความสามารถของชุมชนที่สามารถพัฒนาได้ โดยการพัฒนาขีดความสามารถของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อให้ได้องค์กรที่มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ดังนั้นศักยภาพของชุมชนคือ ความพร้อมของชุมชนหรือขีดความสามารถของชุมชนทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่นำมาสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และใช้การมีส่วนร่วมในการแก้ไข

ปัญหาของชุมชนภายใต้บรรทัดฐานของการพึ่งพากัน รวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายทางสังคม

ปัจจัยของชุมชนที่ทำให้เกิดศักยภาพของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวแมททิว (1966, อ้างถึงในกันทิมา อินโต, 2550, น.9) ได้พิจารณาถึงเงื่อนไขและปัจจัยของชุมชนที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งหรือมีศักยภาพของชุมชนต้องประกอบด้วย

1. โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อความเป็นชุมชน โดยในชุมชนจะต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่า ชุมชนมีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรจำนวนมากหรือน้อยเท่าไร มีขนาดของกลุ่มเท่าไรเป็นกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ มีการประชุมหรือมาพบปะพูดคุยกันที่ใด มีระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเป็นอย่างไร สื่อสารกันในกลุ่มอย่างไร

2. กระบวนการเฉพาะในเรื่องกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาโดยรวมของชุมชนว่า ชุมชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมมากหรือน้อยเพียงใด มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชุมชนหรือหาข้อสรุปในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันได้เป็นอย่างดีและผู้นำมีบทบาทของการตัดสินใจมากน้อยเพียงใด

3. ผู้นำของชุมชนมีบทบาทในการสานสัมพันธ์กับคนในชุมชน ติดตามสถานการณ์ปัญหาของชุมชน เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นริเริ่ม สร้างกิจกรรมและการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน

4. มีกระบวนการที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมด้วยการประเมินได้ถึงแนวคิดที่เกี่ยวกับอำนาจให้เปลี่ยนมาเป็นพลัง ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ช่วยกันในการระดมสมองเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน โดยเน้นที่ศักยภาพของคนในชุมชนมากกว่า

5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐมีการพึ่งพาและสนับสนุนกับชุมชนแบบให้ความรู้สึกถึงความใกล้ชิดจนราวกับว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน และให้ความร่วมมือกัน

ในชุมชน โดยเฉพาะกับกลุ่มองค์กรชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน และสถานบริการ
ในชุมชน

6. ความรู้สึกร่วมเป็นกลุ่มชุมชนเดียวกันและความผูกพันของคน
ในชุมชนที่ได้มีกิจกรรมพึ่งพากันด้วยภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ การบอกเล่า
ที่ถ่ายทอดความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน

ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวของตลาดน้ำสองคลอง
วัดตลิ่งชัน จึงหมายถึงความสามารถของคนภายในชุมชนในการบริหารจัดการ
ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชน สอดคล้องกับความร่วมมือของคนใน
ชุมชน ที่จะจัดการปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ร่วมกันตามจุดมุ่งหมายเดียวกัน
ของกลุ่มโดยการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อให้มีระบบของการวางแผนนโยบาย
การพัฒนา การดำเนินการ และการตัดสินใจร่วมกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึงกระบวนการในการบริหารและ
การจัดการการท่องเที่ยวนั้นจะต้องคำนึงถึงภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยว
การจัดการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวนั้นไม่ว่าจะจะเป็น
การประชาสัมพันธ์ การปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้มีสภาพแวดล้อมที่ตีรวมไปถึง
การรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในสถานที่
นั้น ๆ เพื่อทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและต้องการที่จะเดินทาง
กลับมาท่องเที่ยวซ้ำ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่แหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ (สุกัญญา
วงศ์เจริญชัยกุล, 2561, น. 26)

ส่วน กาญจนา สุคนธ์สิริกุล (2556, น.26) ได้ให้ความหมายของ
การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่า เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่า
ทางศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้นและ
ถ่ายทอดสืบต่อกันมายาวนานที่อยู่ในท้องถิ่น โดยมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว
ได้แก่ การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรมของคนต่างสังคม
ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราว

และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี เป็นต้น

ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงหมายถึง กระบวนการในการบริหารงานการท่องเที่ยวตั้งแต่การประชาสัมพันธ์ การปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว และการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวในด้านความเป็นเอกลักษณ์ ความงามทางวัฒนธรรม ซึ่งยังคงความเป็นศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และรูปแบบวิถีชีวิตให้ดำรงอยู่

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, น.136) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้นองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญมี 6 ด้าน คือ

1. ด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2. ด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อมโดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

3. ด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4. ด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพได้รับรู้ และได้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

6. ด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ผลการศึกษา

1. บริบทชุมชนของตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน

ย่านตลิ่งชันเป็นพื้นที่ราบลุ่มทางตะวันตกของกรุงเทพมหานครที่เต็มไปด้วยคูคลองสำคัญได้แก่ คลองมหาสวัสดิ์ คลองบางระมาด คลองบางพรหม คลองบางน้อย คลองชักพระ และคลองบางเชือกหนัง นอกจากนี้ระหว่างคลองต่าง ๆ ยังมีการขุดคลองเชื่อมเข้าหากันอีกด้วย เนื่องจากพื้นที่ของเขตตลิ่งชันเป็นพื้นที่ลุ่ม และมีคลองหลายแห่งทำให้พื้นที่เหมาะแก่การทำเกษตร คนชุมชนในอดีตส่วนใหญ่จึงมีอาชีพเป็นเกษตรกร ปลูกผัก ปลูกผลไม้ และในอดีตตลิ่งชันเปรียบเสมือนเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ แหล่งสำคัญจนถูกเรียกว่าสวนในบางกอก และเนื่องด้วยในพื้นที่มีคลองหลายแห่งบ้านเรือนส่วนใหญ่จึงตั้งอยู่ริมคลอง ทำให้ผู้คนมีวิถีชีวิตชาวบ้านคู่กับคลอง และคลองก็เป็นเส้นทางคมนาคมหลักของผู้คนในอดีต ปัจจุบันชุมชนยังคงเอกลักษณ์วิถีของชาวบ้านที่ใช้ชีวิตคู่กับคลอง แต่เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการตัดผ่านของระบบคมนาคมในการสร้างถนนบรมราชชนนีตัดผ่านในพื้นที่ ทำให้พื้นที่ทางการเกษตรส่วนใหญ่ในพื้นที่หายไปและถูกแทนที่เป็นหมู่บ้าน ที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่ทางธุรกิจต่าง ๆ

ภาพที่ 1 สภาพของคลองชักพระ
(ที่มา : สุนทร ทวีถาวรสวัสดิ์, 2566)

จากผลการศึกษา พบว่า ชุมชนที่รับผิดชอบในการจัดการท่องเที่ยวของตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน คือ ชุมชนบ้านคูคลอง ซึ่งมีสมาชิกในปัจจุบันทั้งสิ้น 408 คน เป็นชุมชนเก่าแก่ จากการลงสำรวจพื้นที่ในแต่ละบ้านเพื่อสอบถามความสมัครใจของผู้คนในการจัดตั้งเป็นชุมชน โดยชุมชนมีอาณาเขตตั้งแต่ชักพระซอย 9 จนถึงวัดตลิ่งชัน เมื่อมีการสอบถามความยินยอมในการจัดตั้งชุมชนแล้วมีการจัดทำเอกสารให้คนในชุมชนได้ลงความเห็นในการจัดตั้งร่วมกัน จึงจะส่งเอกสารไปยังสำนักงานเขตตลิ่งชัน เพื่อทำเรื่องขอจัดตั้งเป็นชุมชน โดยคนในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ ส่วนคนวัยทำงานส่วนมากจะซื้อบ้านอยู่นอกพื้นที่

ชุมชนบ้านคูคลองมีการจัดการท่องเที่ยวโดยยึดหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จุดกำเนิดของตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันเกิดจากการที่ชุมชนติดต่อไปทางฝ่ายพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตเพื่อประชุมหารือเกี่ยวกับการจัดตั้งตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน ซึ่งทางสำนักงานเขตตลิ่งชัน ฝ่ายพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการติดต่อไปในแต่ละชุมชนเพื่อดำเนินการหาสมาชิกในแต่ละชุมชนที่มีความสามารถด้านต่าง ๆ เช่น ด้านอาหาร ด้านหัตถกรรม ด้านปราชญ์ชาวบ้าน โดยทางสำนักงานเขตดำเนินการส่งจดหมายไปใน 43 ชุมชน เพื่อให้ทางชุมชน

หาบุคคลที่มีความสามารถด้านต่าง ๆ มาสมัครขายสินค้าภายในตลาดชุมชนมีการสร้างกฎระเบียบปฏิบัติของตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน โดยการดำเนินการใด ๆ จะต้องแจ้งให้ทราบก่อน และคนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการขายสินค้าภายในตลาดรวมถึงมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในตลาดตามความสามารถของตนเอง

ภาพที่ 2 กิจกรรมของตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน
(ที่มา : สุเนตร ทวีถาวรสวัสดิ์, 2566)

2. ผลการประเมินศักยภาพภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ดังนี้

2.1 จุดแข็ง คือ ชุมชนมีโครงสร้างในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการทั้งหมด 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มที่แต่งตั้งจากผู้อำนวยการเขตตลิ่งชัน โดยมีสมาชิกประกอบด้วยประธานแขวงแต่ละแขวงในเขตตลิ่งชัน และประธานสภาชุมชน กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน และกลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มย่อยภายในชุมชนประกอบด้วยกลุ่มสภาวัฒนธรรม กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ ทำให้กระบวนการตัดสินใจเพื่อดำเนินงานต้องผ่านมติจากที่ประชุมมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลต่าง ๆ ทำให้มีการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ คณะกรรมการจะต้องมาจากการคัดเลือกของ

ชุมชน และชุมชนมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง คือเป็นชุมชนที่ใช้ชีวิตคู่กับคลอง และมีการตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคลอง ทำให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนที่ใช้ชีวิตคู่กับคลอง ทำให้เหมาะแก่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และมีสถานที่ทางวัฒนธรรมที่สำคัญหลายแห่งในพื้นที่ เช่น หน้าบ้านพานรัฐธรรมณู เป็นหน้าบ้านศาลาการเปรียญหลังเก่า ศาลาหลวงปู่กลีบ เป็นต้น อีกทั้งคนในชุมชนมีความหลากหลายในด้านความสามารถ มีปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถด้านการประกอบอาหารไทยและขนมไทย ผู้มีความสามารถด้านหัตถกรรม และผู้ประกอบการส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 70 เป็นคนที่อยู่ในชุมชน

2.2 จุดอ่อน คือ ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ที่สามารถนำเงินมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่ยังไม่เพียงพอจึงต้องพึ่งพาจากหน่วยงานที่เป็นเครือข่ายภายนอก การรวมกลุ่มคนจำนวนมากยังมีหลากหลายความคิดที่ทำให้การดำเนินการในบางเรื่องยังมีความล่าช้าเนื่องจากต้องดำเนินการภายใต้คณะกรรมการ

2.3 โอกาส คือ ฝ่ายพัฒนาชุมชนของสำนักงานเขตตลิ่งชันได้ประสานงานช่วยเหลือในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว และสร้างกิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน และได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเป็นอย่างดี เช่น กระทรวงการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา โครงการของกรุงเทพมหานคร 10 ย่านสร้างสรรค์ เป็นต้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนเรื่องงบประมาณ การประชาสัมพันธ์ และได้รับคัดเลือกในโครงการ 10 ย่านสร้างสรรค์ของทางกรุงเทพมหานคร ว่าเป็นตลาดน้ำที่มีเอกลักษณ์ และเป็นพื้นที่ที่สร้างเป็นจุดแข็งของตัวเองในการพัฒนาทำให้เป็นการเพิ่มโอกาสในการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักเพิ่มขึ้น

2.4 อุปสรรค คือ ขาดงบประมาณในการจัดทำสินค้าที่ระลึกที่จะสร้างความเป็นอัตลักษณ์ในการท่องเที่ยวและประชาสัมพันธ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวต่างชาติได้รู้จักจะได้เดินทางมาท่องเที่ยว อีกทั้งหลังสถานการณ์การแพร่ระบาด

ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ต้องใช้งบประมาณเพิ่มขึ้นในการจัดกิจกรรม และมีมาตรการการท่องเที่ยวอย่างปลอดภัย รวมถึงต้องใช้งบประมาณกับการประชาสัมพันธ์ฟื้นฟูเพื่อให้มีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

1. จากการศึกษาบริบทชุมชนพบว่า สภาพชุมชนในปัจจุบันพื้นที่ทางการเกษตรลดลงจากในอดีต เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการสร้างระบบคมนาคมสายหลักอย่างถนนบรมราชชนนี ทำให้พื้นที่เกษตรถูกเปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัย หมู่บ้าน และพื้นที่ทางเศรษฐกิจแทน แต่ชุมชนยังคงวิถีชีวิตและเอกลักษณ์ของการใช้ชีวิตอยู่กับแม่น้ำ ลำคลอง และจากการรวมตัวของคนในชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยได้รับความร่วมมือจากฝ่ายพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตตลิ่งชัน และเจ้าอาวาสวัดตลิ่งชันทำให้เกิดเป็นตลาดน้ำแห่งใหม่ขึ้นมาในชื่อ “ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน” โดยการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่พัฒนาให้มีการบริการท่องเที่ยว มีเส้นทางการเข้าถึงได้อย่างสะดวก โดยมีรถโดยสารสาธารณะให้บริการอย่างหลากหลายทั้งรถสองแถว รถประจำทางที่ผ่านหน้าตลาดน้ำ รวมถึงชุมชนพัฒนาให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั้งห้องน้ำ สถานที่จอดรถ มีร้านขายสินค้า อาหาร และที่นั่งรับประทานอาหาร ซึ่งอาหารที่ขายส่วนใหญ่เป็นอาหารไทย ขนมไทยที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการทำอาหารมาจากบรรพบุรุษ เช่น ตะโก้ ขนมชั้น ขนมสอดไส้ ข้าวเหนียวตัด เป็นต้น ในส่วนของกิจกรรมการท่องเที่ยว ทางชุมชนมีกิจกรรมที่พร้อมไว้สำหรับรองรับแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมภายในตลาดที่จัดโดยคนในชุมชน ทั้งกิจกรรมร้องเพลง การล่องเรือชมทัศนียภาพสองฝั่งคลอง กิจกรรมใส่บาตรพระในเรือ การนวดแผนโบราณ มีแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดได้แก่ พระอุโบสถวัดตลิ่งชัน อุโบสถภายนอกเป็นสถาปัตยกรรมแบบทรงไทยสมัยอยุธยา หน้าบันพานรัฐธรรมนูญ ศาลาหลวงปู่กลีบ มีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง คือ ตลาดน้ำตลิ่งชัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นันชนลิน อินทนุพัฒน์ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาชุมชนอ่างเก็บน้ำลำพอก จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาในระดับคุณภาพ

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเก๋ไก๋น้ำล่ำพอก เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้านธรรมชาติและด้านศิลปวัฒนธรรม และวิถีชุมชน รวมทั้งด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านผู้นำชุมชน ภาศิเครือข่ายและหน่วยงานภาครัฐ พบว่า มีระดับคุณภาพสูง ซึ่งมีความพร้อมที่สามารถขับเคลื่อนให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่นเดียวกับตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันที่มีองค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติ คือ วิถีริมคลองและด้านวัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตของชุมชนและความเป็นประวัติศาสตร์

2. ศักยภาพของชุมชนในการจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อดำเนินการผลิตภัณฑ์และสินค้าที่จำหน่ายในตลาดน้ำด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการทั้งหมด 3 ชุด มาดูแลบริหารจัดการท่องเที่ยวของตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน ประกอบกับผู้นำของกลุ่มจะเป็นนักพัฒนาที่ทำให้ตลาดนี้มีหลากหลายกิจกรรมของการพัฒนาที่ร่วมกับเครือข่ายและชุมชน โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการขายสินค้าภายในตลาดและเป็นผู้จัดกิจกรรมให้แก่นักท่องเที่ยว สรุปแล้วว่าการมีส่วนร่วมนั้นมีความสำคัญอย่างมากที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินการท่องเที่ยวและชุมชนแห่งนี้ มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดีทั้งในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก ในการร่วมการจัดการท่องเที่ยว ด้านโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนที่มีความพร้อมทั้งเส้นทางการเข้าถึง และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชน และด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวที่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤติมา อินทะกุล และณัฐพร ตั้งเจริญชัย (2563) ศักยภาพของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก พบว่าศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนบ้านโรงบ่ม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เกิดจากความร่วมมือระหว่างชุมชนบ้านโรงบ่มและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีความเข้าใจและเล็งเห็นความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนและเห็นว่าเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความยั่งยืน รวมถึงช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในท้องถิ่นและสอดคล้องกับแนวทาง

การพัฒนาของยุทธศาสตร์ท้องถิ่น เช่นเดียวกับชุมชนสองคลองวัดตลิ่งชันที่ร่วมกันพัฒนาตลาดน้ำให้มีการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้มีความยั่งยืนและสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่ผู้ประกอบการของตลาดส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนก็จะช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้ด้วย อีกทั้งมีความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา สุคันธสิริกุล. (2556). *การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- กันทิมา อินโต. (2550). *ศักยภาพของชุมชนย่านคลองดำเนินสะดวกในการจัดการการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Homstay)*. [วิทยาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].
- กฤติมา อินทะกุล และณัฐพร ตังเจริญชัย. (2563). การศึกษาศักยภาพของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษา ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก. *ว. วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*. 9(3) กันยายน-ธันวาคม, 53-70.
- นัชชนลิน อินทนูพัฒน์. (2563). ศักยภาพของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา: ชุมชนอ่างเก็บน้ำลำพอก จังหวัดสุรินทร์. *ว.มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 39(2) มีนาคม-เมษายน, 61 -73.
- นพรัตน์ สอนวิทย์. (2565). (ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตลาดน้ำสองคลองวัดดิ่งชั้น). *สัมภาษณ์*, 16 สิงหาคม 2565.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ภาสกร จวนสง. (2563). *การประเมินศักยภาพชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม กรณีศึกษา: ชุมชนบ้านท่าลั้ง จังหวัดอุบลราชธานีและชุมชนบ้านท่าวัด จังหวัดสกลนคร*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รชพร จันทร์สว่าง. (2562). ศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน*. สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- สุกัญญา วงศ์เจริญชัยกุล. (2561). *การศึกษาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี*. [บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. (2555). ย่านตลิ่งชัน: ประวัติศาสตร์ พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง. *วารงวิชาการ*. 11(1) มกราคม-มิถุนายน, 190-219.
- สุนทร ทวีถาวรสวัสดิ์. (2566). *สถาปัตยกรรมของคลองชักพระ* [รูปภาพ]. สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
- _____. (2566). *กิจกรรมของตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน* [รูปภาพ]. สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา